

QUAN ĐIỂM "PHÁT TRIỂN CON NGƯỜI" VÀ "CHỈ SỐ PHÁT TRIỂN CON NGƯỜI" SỰ TRIỂN KHAI CỦA THẾ GIỚI VÀ VIỆT NAM

• PGS.TS. ĐẶNG QUỐC BẢO

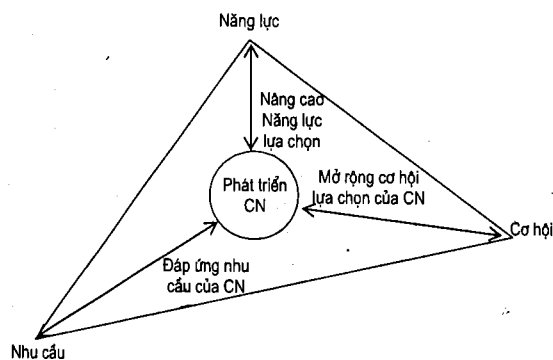
1. Phát triển con người - Phát triển nhân văn

Sự phát triển có tính đích thực trong xã hội ngày nay là phát triển nhân văn.

Theo quan điểm này con người ở vị trí trung tâm của quá trình phát triển.

Sự phát triển là của con người, vì con người, do con người hội tụ được ba chiều cạnh:

- Không ngừng đáp ứng nhu cầu của con người (CN).
- Nâng cao năng lực lựa chọn của con người
- Mở rộng cơ hội lựa chọn cho con người

2. Tăng trưởng kinh tế là chìa khóa cho sự phát triển nhân văn

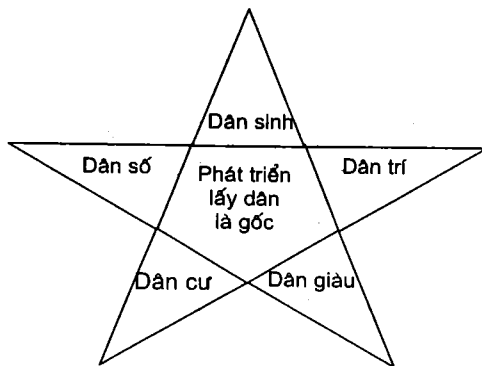
Tăng trưởng kinh tế là chìa khóa cho sự phát triển nhân văn. Yêu cầu đặt ra là chìa khóa tăng trưởng (phải đảm bảo) gìn giữ cho con người năm kho báu sau:

- Tăng trưởng không mất việc làm
- Tăng trưởng không mất tiếng nói
- Tăng trưởng không mất lương tâm
- Tăng trưởng không mất gốc rễ
- Tăng trưởng không mất tương lai

Nói cách khác sự tăng trưởng phải làm cho con người có thêm việc làm, có được đời sống dân chủ đích thực, rút ngắn khoảng cách giàu nghèo, giữ được bản sắc văn hoá dân tộc và bảo đảm sự an ninh về môi trường sinh thái.

Ở phương Đông người ta gọi đó là sự tăng trưởng lấy dân làm gốc, thể hiện qua mô hình sao "Ngũ dân" bao quát các vấn đề kinh tế - văn hoá - xã hội - chính trị - môi trường.

- Dân sinh được cải thiện
- Dân trí được nâng cao
- Dân quyền được tôn trọng
- Dân cư được trọng lành
- Dân số được ổn định

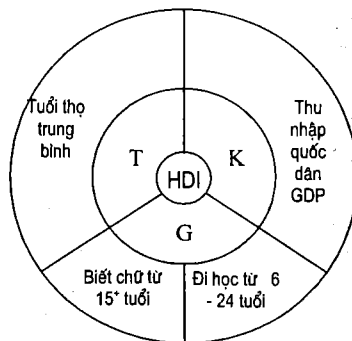

3. Chỉ số phát triển con người (HDI)

Sự phát triển con người (HD - Human Development) hướng vào việc làm tăng vốn con người (human capital) đồng thời còn hướng vào việc làm tăng vốn tổ chức (Organizational capital) và vốn xã hội (Social capital) theo ba nhân tố có ý nghĩa then chốt của đời sống cá nhân và đời sống cư dân cộng đồng.

- Sức khỏe được cải thiện qua việc nâng cao tuổi thọ trung bình, định lượng thành chỉ tiêu T.
- Mức sống vật chất được gia tăng thể hiện ở việc tăng GDP, được lượng thành chỉ tiêu K.
- Học vấn giáo dục được mở mang thể hiện ở sự biết chữ và tăng năm học nhà trường, định lượng thành chỉ tiêu G.

Tổng hợp ba chỉ tiêu T, K, G tạo thành chỉ số phát triển con người (HDI - Human Development Index).

$$HDI = \frac{T + K + G}{3}$$

Chỉ số HDI và chỉ tiêu T, K, G có giá trị từ 0 đến 1.

4. Báo cáo phát triển con người

UNDP (Chương trình phát triển của Liên hợp quốc) từ 1990 đến nay thường xuyên xây dựng các Báo cáo phát triển con người (HDR - Human Development Report). Các HDR làm rõ giá trị, thứ hạng HDI của các quốc gia và vùng lãnh thổ trên thế giới (HDR 2005 có 177 nước và vùng lãnh thổ). Các HDR được sự hưởng ứng nồng nhiệt của các nhà chính trị, kinh tế, văn hoá vì nó phản ánh HDI - một thước đo bằng số như GDP nhưng không che lấp các vấn đề xã hội văn hoá của các quốc gia. Người có công đặt nền móng cho HDR và HDI là ông Mahbub Up Haq (người Pakistan, chuyên gia của UNDP).

Mỗi năm các HDR nêu lên tiêu điểm của đời sống toàn cầu. Từ năm 2001 HDR tập trung vào tiêu điểm thực hiện mục tiêu phát triển thiên niên kỷ (The millennium development goals - MDG) của các quốc gia. Chủ tịch nước Trần Đức Lương đã kí cam kết Việt Nam thực hiện MDGS vào năm 2015. Văn kiện Đại hội Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ IX đã khẳng định "nâng lên đáng kể chỉ số phát triển con người" Việt Nam trong chiến lược kinh tế xã hội 2001 - 2010.

5. Nét tương đồng của HDI và "Thứ + Phú + Giáo"

Tư tưởng phát triển con người thể hiện qua ba chỉ tiêu: chỉ tiêu T (tuổi thọ), K (kinh tế), G (giáo dục) tạo nên thước đo HDI mà ngày nay UNDP quảng bá có nét tương đồng với tư tưởng của nhà chính trị Trung Hoa cổ đại Khổng Tử từ hơn 2500 năm trước đây, Ông có lời khuyên nhà cầm quyền:

- Phải làm cho dân sinh tụ được phồn thịnh (Thứ)

- Phải làm cho dân giàu (Phú)
- Phải làm cho dân có giáo dục (Giáo)

Công thức Thứ + Phú + Giáo có thể coi là sự khái quát đảo về phát triển con người mà văn hoá phương Đông cổ đại đã đề cập.

Sách Luận ngữ thuật lại: Khổng Tử qua nước Vệ có Nhiệm Hữu đi theo. Trên xe trông thấy nước Vệ nhân dân sinh tụ phồn thịnh, Khổng Tử bảo với trò: "Nhân dân nước này đã đông rồi đó".

Nhiệm Hữu hỏi lại thầy: - Thầy thầy đã đông rồi phải làm thêm điều gì...?

Khổng Tử: - Phải làm cho dân giàu

Nhiệm Hữu: - Thầy thầy dân đã giàu rồi còn phải thêm điều gì

Khổng Tử: - Phải dạy dân, bởi vì dân giàu mà không dạy thì dân kiêu ngạo, xa xỉ dâm dật. Loạn tặc tử do sinh ra. Đây là tội của nhà chính trị.

Những năm 40 của thế kỉ trước, nhà cách mạng Phan Bội Châu trong tác phẩm "Khổng học đàng" đã tổng thuật lại ý tưởng của Khổng Tử và qua sự tổng thuật này Phan Bội Châu muốn thức tỉnh dân tộc kiến thiết quốc gia theo tinh thần "Thứ + Phú + Giáo". Cu Phan nhấn mạnh: *xem như bài này chỉ có ba chữ "Thứ - Phú - Giáo" mà đường lối công việc của nhà chính trị không thiếu tí gì. Đã thứ tất phải thêm vào phú; đã phú tất phải thêm vào giáo. Người có quyền chính trị hết sức ở các việc nuôi dân thì dân mới được thứ và phú; hết sức vào việc dạy thời kết quả của "Phú - Thứ" mới được thập phần viên mãn. Dân đông nhiều mà biết thương yêu nhau. Dân giàu có mà biết giữ lễ nghĩa liêm sỉ thì chỉ có*

ở người có giáo dục mà thôi. Những nước dân đói nghèo mà trong nước ấy toàn vô giáo dục thời dân có đông người nữa cũng chỉ là trâu ngựa mà thôi ()*

Chủ tịch Hồ Chí Minh, lãnh tụ kính yêu của nhân dân Việt Nam, Anh hùng dân tộc - danh nhân văn hoá thế giới suốt cuộc đời hoạt động cách mạng của mình hết sức quan tâm vấn đề sự phát triển con người. Trong Di chúc trước lúc đi xa (1969) Người căn dặn toàn Đảng: "Đầu tiên là công việc đối với con người".

(Hồ Chí Minh toàn tập, tập 12, tr 503)

24 năm trước đó, khi Cách mạng mới thành công, Người yêu cầu cán bộ quản lí chính quyền mà Người gọi là công bộc của nhân dân phải thực hiện ngày:

1. Làm cho dân có ăn
2. Làm cho dân có mặc
3. Làm cho dân có chỗ ở
4. Làm cho dân có học hành

Cái mục đích chúng ta đi lên là 4 điều đó"

(Toàn tập, tập 4, tr 152)

Người luôn luôn nhắc nhở cán bộ có trách nhiệm:

- Nếu dân đói Đảng và chính phủ có lỗi
 - Nếu dân rét Đảng và chính phủ có lỗi
 - Nếu dân đói Đảng và chính phủ có lỗi
 - Nếu dân ốm Đảng và chính phủ có lỗi
- (Toàn tập, tập 7, tr 572)

6. Báo cáo phát triển con người Việt Nam và nghiên cứu đo đặc HDI ở Việt Nam.

Nghiên cứu phát triển con người HD và chỉ số phát triển HDI được triển khai rộng rãi ở nước ta trong những năm gần đây. Việt Nam đã xây dựng Báo cáo phát triển con người Việt Nam năm 2001, tính HDI cho 61 tỉnh thành. Công trình này được giải thưởng của Liên hiệp quốc. Đề tài nghiên cứu phân tích chỉ số phát triển con người HDI của Việt Nam giai đoạn 2001 - 2005 trong chương trình nghiên cứu khoa học cấp nhà nước "Văn hoá - Con người - Nguồn nhân lực" đi vào công nghiệp hoá, hiện đại hoá đã cung cấp nhiều tư liệu quý phục vụ sự nhân diện HD, HDI của nước ta trong tiến trình đổi mới.

Nghiên cứu HD và đo đặc HDI ngày nay trở thành vấn đề quan trọng của mỗi công đồng và đất nước. Đây là công cụ mang ý nghĩa nhân văn để quản lí phát triển cộng đồng có hiệu quả.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ IX. NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2001.
2. UNDP: các Báo cáo phát triển con người từ 1990 - 2005.
3. Đề tài KX.05.05 (đề tài cấp Nhà nước về nghiên cứu phân tích HDI của Việt Nam). Tư liệu khoa học.

SUMMARY

In his article, the author presents his points of view about human development - humanistic development and asserts that economic growth is the key to humanistic development. After that, he also shows the human development indexes (HDI) and the UN human development report and then compares HDI with the idea of human development in the old Oriental Culture. Finally, the author deals with the current study of human development and HDI in Vietnam.

* Phan Bội Châu - Khổng học đàng. NXB Khai Trí - Sài Gòn bản in năm 1973, tr.97,98